

AD XENOPHANIS FRG. 8 (DIELS⁵)

Šta znači reč φροντίς u Ksenofanovim stihovima:

ἦδη δ' ἑπτὰ τ' ἔσσι καὶ ἐξήκοντ' ἐνιαυτοὶ
βληστρίζοντες ἐμὴν φροντίδ' ἀν' Ἑλλάδα γῆν¹)?

U II (1906), III (1912) i svome poslednjem, IV (1922), izdanju *Fragmenata pretokratovaca Dils* tu reč prevodi sa „muka, nevolja“ (*Kummer*). Na primer, u IV izdanju: „*Siebenundsechzig Jahre sind es bereits, die meinen Kummer durch das Hellenische Land auf und ab treiben*“²).

Posle Dilsove smrti Valter *Kranc* u V izdanju (1934) menja unekoliko prevod u „briga“ (*Sorge*)³). Dils i *Kranc* ne prihvataju dakle interpretacije te reči koje su dali, *quantum scio*, *Vilhelm Nestle* (*Philologus* LXVII (1908) 533) i *Teodor Berk* (*Poetae lyrici Graeci: Poetae eleg. et iambographi, Teub.* 1915, 115). Oni to s pravom čine, ali se ni njihova interpretacija ne može primiti. Prema tome, nama je neubedljiv prevod sve četvorice.

Korektnosti radi, izložićemo mišljenje *Nestlea* i *Berka*. *Nestle* piše: „φροντίς *bedeutet aber auch wie* φρονεῖν *das Nachdenken: Soph. Philokt.* 863 τὸ δ' ἀλώσιμον ἀμαὶ φροντίδι. *Im Oid. Col.* 132 *heisst* εὐφραμος φροντίς *andächtiges Nachdenken. So dürfte auch bei Xenophanes in dem Wort die Tätigkeit des Verstandes und die Empfindung des Gemüts zugleich liegen, was ich mit „mein sinnend Gemüt“ auszudrücken suchte*“⁴).

Berk je jednostavniji i konkretniji: „φροντίς *non significat mentem, sed quid, uid mentis opera partum, i. e. carmen, eodem modo dicuntur* μεληδόνες, *quod Hesychius* αἰδαὶ *interpretatur . . . ; ad eundem modum Latini curam et curas dicunt. Xenophanes autem quod singulariter dixit* φροντίδα, *unum aliquid poema*

1) *Tekst: Die Fragmente der Vorsokratiker⁵, griechisch u. deutsch v. Hermann Diels (Walther Kranz), Berlin (Weidmann) 1934, 21 B 8 p. 131 (Heft 1) = Anthologia lyrica Graeca ed. E. Diehl, vol. I (Teub. 1936) 1, 69.*

2) *Frg. d. Vors.⁴, 11 B 8 (p. 59).*

3) *S. 131.*

4) *W. Nestle, Bemerkungen zu den Vorsokratikern u. Sophisten (Philol. 67, 533).*

*significat h. e. περι φύσεως, quod praeter cetera potissimum eius nomen nobilitavit . . .*¹⁾

Dils dakle misli da godine bacaju tamo-amo po grčkoj zemlji Ksenofanovu muku (= izbeglištvu i život u tuđini?), *Kranc* — njegovu brigu (= siromaštvo, dan i komad?), *Nestle* misli da godine bacaju tamo-amo po grčkoj zemlji Ksenofanovu „misaonu (meditativnu) dušu“, a *Berk* — da one bacaju njegov spev „O prirodi“.

*

Ako pođemo od glagola βληστρίζω, koji je svakako izveden od glagola βάλλω bacati (cf. ἀμφί-βληστρον *et c.*²⁾), očekivali bismo iza njega kakav realan objekat, nešto što je najbitniji deo samog Ksenofana, njegova supstituanta, ili takoreći on sam; možemo pretpostavljati da je βληστρίζοντες ἔμην φροντίδα pesnička perifraza za βληστρίζοντες ἔμέε.

Značenje *um, razum, pamet* reči φροντίς nije često, ali se na njega ipak nailazi, i to u poeziji (tragičari), što svedoči o njegovoj dubljoj starini. Uostalom, φροντίς se ne može posmatrati odvojeno od svoga sabrata φρήν, a φρήν je u značenju „*sedes intelligendi et cogitandi, mens*“ još od Homera dovoljno dobro dokumentovan³⁾.

Ali ostavljajući po strani homersku i arhajsku grčku medicinsku anatomiju, razmotrimo mesta gde φροντίς znači sigurno *um, razum, pamet, power of thought, mind* (*Liddell-Scott-Jones, GEL, Part 10, Oxford 1940, s. v.*). *Sofokle, Filoktet 863—5* (*ed. Dindorf-Mekler⁶ Teub. 1925*):

τὸ δ'άλωσιμον ἔμαϊ
φροντίδι, παῖ, πόνος
ὁ μὴ φοβῶν κράτιστος.

(. . . Ali koliko mi,
Moj sinko, dohvatit može *um*,
Trud bez straha jest najbolji)⁴⁾.

Nestle (u napred navedenom citatu) bira *lectio difficilior* τὸ δ'άλωσιμον ἔμαϊ, i pripisuje φροντίδι značenje *Nachdenken* (razmišljanje, premišljanje). Međutim, onda rečenica ne znači ništa; *Nestle* nije uzeo u obzir čitavu rečenicu. Stoga se ovaj njegov argumenat ima odbaciti.

1) *PLG⁴ ed. Theod. Bergk (Rubenbauer) 1915, 115.*

2) Izgleda da βληστρίζω i njegov sinonim βιπάζω pripadaju medicinskom rečniku = bacati se tamo-amo po krevetu, prevrtati se. *V. Liddell-Scott-Jones Greek-Engl. Lexicon, s. v.; Thes. Gr. L. Henr. Stephani et c.*

3) *Ebeling, Lexicon Homericum, vol. II, Lipsiae 1880, s. v.; Liddell-Scott-Jones, s. v.; Th. G. L., s. v.*

4) *Prevod K. Raca, Zagreb 1913, str. 421.*

Sofokle, Edip Kralj 169—171 (ed. isto):

... νοσεί δὲ μοι πρόπαζ στόλοζ, οὐδ' ἐνι
φροντίδοζ ἔγχροζ
ᾧ τις ἀλέξειται.

(vaskolik narod strada mi,
pa ni oružja — *pameti* nema,
njim da se brani.¹⁾)

Isto, v. 1390: τὸ γὰρ | τὴν φροντίδ' ἔξω τῶν κακῶν οἰκεῖν
γλυκύ = jer | kad *razum* izvan jada živi — slatko je.

Euripid, Medeja 48 (ed. *Méridier*), gde je značenje φροντίς najbliže značenju φρήν (upor. v. 38: βαρεία γὰρ φρήν = „teška narav“, „preka čud“ i sl.):

... νέα γὰρ φροντίξ οὐκ ἀλγεῖν φιλεῖ
(... jer mlada *pamet* ne zna šta su očajji²).

Značenje *um*, *razum*, *pamet* reči φροντίς dovoljno je dakle dokumentovano. Šta smeta da ta reč ima značenje *um* i u Ksenofanovim stihovima? Ksenofan pesnički upotrebljava „bacaju moj um“ (tj. moju glavu)³) kao *pars* (i to najvažniji) *pro toto*, umesto „bacaju mene“. A šta drugo može biti najbitniji deo ličnosti jednog filozofa!

*

Na sreću, mi, po mom mišljenju, imamo direktnu potvrdu za pretpostavku da bi βληστρίζοντες ἐμὴν φροντίδ' („što bacaju moj um“) bilo figura za βληστρίζοντες ἐμέ, i to iz Ksenofanovih usta(?), potvrdu sačuvanu u jednoj sholiji (medicinskoj glosi): *Schol. Hippocr. ad Epid. I 13, 3* (*Nachmanson, Erotian. p. 102, 19*) = *Frg. d. Vors.*⁵ 21 B 45 (p. 138):

βληστρισμός: ὁ ριπτασμός... ὄντως δὲ τὸν ριπτασμὸν ση-
μαίνει, καθὼς καὶ Ξενοφάνηζ ὁ Κολοφώνιόζ φησιν·

„ἐγὼ δὲ ἐραυτὸν πόλιν ἐκ πόλεωζ φέρων ἐβλή-
στρίζον“ ἀντὶ τοῦ ἐρριπταζόμεν.

Ksenofan dakle ovde ponavlja na drugi način istu onu misao koju kazuje u frg. 8: „bacajući *moj um* tamo-amo po grčkoj zemlji“ — „a ja sam *se* bacao tamo-amo, putujući od grada do grada“.

Stoga mi se prevod „um“ čini najubedljivijim. Ipak je Dils, sa svojim prevodom *Geist* u I izdanju pretsokratovaca (iz 1903),

¹⁾ Prevod *M. Đurića*, Beograd (Prosveta) 1948, str. 166.

²⁾ *M. Đurić, o. c.* str. 294, prevodi:

Ta mlado *srce* ne mari za bolove!

³⁾ Upor. dobro poznate grčke izraze Οἰδιπὸν κάρα = Οἰδπουζ; ὁ κασίγνητον κάρα = ὁ κασίγνητε; ἀνδρῶν κάρηνα = ἀνδρες II. 11, 500 *et c.*

bio najbliže istini, i šteta što je udario drugim putem. Jer prevodi „muka, nevolja“ (*Kummer*) i „briga“ (*Sorge*), pored toga što su *interpretatio difficilior*, rekao bih, vulgarizuju Ksenofana; Nestleov prevod „*mein sinnend Gemüt*“ („moja misaona duša“) čini ga „sentimentalistom“, a Berkov prevod plod je papirnate filološke učenosti, koja ovde gađa mimo cilja, pretvarajući Ksenofanove decenije traženja — u mrtav spis.

Beograd.

M. Marković.

SUMMARY

M. Marković: AD XENOPHANIS FRG. 8 (DIELS⁵)

φροντις, in opposition to *H. Diels* („*Kummer*“ : *Frg. d. V.*⁴), *W. Kranz* („*Sorge*“ : *Frg. V.*⁵), *W. Nestle* („*mein sinnend Gemüt*“ : *Philol. LXVII 533*) & *Th. Bergk* (*Poema Περὶ φύσεως* : *PLG*⁴), means *mind*, being a poetic periphrasis (*pars pro toto*) for *I*.

The meaning of *mind* for φροντις is proved (*LSJ*).

Fig. 21 B 4⁵ repeats the same idea of Xenophanes, and it is clear from it that βληστρίζειν ἐμὴν φροντιδα = βληστρίζειν ἐμέ.
